



NAJ POJDE! † IVAN CANKAR.

MALOPOMEMBEN DOGODEK.

»Vroče je bilo, solnce je pripekalo« — in tako dalje. Hodil sem kakor izgubljenec po teh pustih ulicah, pod tem pustožarečim solncem, mimo tujih hiš in tujih ljudi; človeku podoben, ki je bil vlak zamudil in stoji zdaj sredi ceste, sam sebi v nadlego.

Gorjé mu, kdor nima hrama, kjer bi lahko brez skrbi zažvižgal! Gorjé, kdor nima človeka, ki bi ga lahko brez zamere vščipnil! In devetkrat gorjé mu, kdor nima dekleta, ki bi bilo zaljubljeno ne v njegove čednosti, temveč v njegove grehe in slabosti!

Hudó in sitno je popotniku, če pride po dolgem času v kraj, ki je bil nekoč njegova domovina. Ne bolé ga toliko spremembe; veliko bolj ga bolí, da se ni spremenilo nič. In da se je vse, kar je bilo in kar je, razvijalo po tisti stari, dolgočasni, preveč znani poti, ne navkreber, ne navzdol, temveč bogvedikam. Tako se zgodi, da začenja človek premišljevati o smešnosti domotožja, o ironiji hrepenenja. Hitel je k dekletu, pa je spoznal klepetavo babo. In kadar ji poreče adijo, bo pozabil na klepetavost in na bradavico in se bo zaprl v svoj hram in bo pisal sentimentalne verze. Taki so ljudjé!

Kolodvorska restavracija je zelo potreben in koristen kraj. Tja zahajajo ljudjé, ki se še niso preoblekli, ne umili. Tudi kretnje so tam bolj hlastne

in brezskrbne, tako da se časih suknja nekoliko odgrne. In ljudjé, ki nimajo tam ničesar opraviti, se navzamejo kolodvorskih šeg; to je najbolj kratkočasno.

Prišel je človek, z urnimi koraki je prišel; postaven človek, rejen in moder. In me je pozdravil.

»Kako je? Kedaj odpotuješ?«

Stvar je namreč taka, da v domovini še nikoli nisem srečal človeka, ki bi me ne bil vprašal, kedaj da odpotujem. Ljudjé so časih zelo pametni in vidijo globoko. In jaz odgovorjam: čez štirinajst dni.

»Čez štirinajst dni odpotujem ... Kdo pa si?«

»A?«

Po široko odprtih ustih sem ga spoznal.

»O!«

In nato sva sedela za isto mizo in sva se lepo in prijazno pogovarjala. Zares je bil postaven človek in moder; in tudi rejen.

Dem Einen die Perle, dem Andern die Truhe,
O Wilhelm Wisetzki, du starbest so fruhe,
Doch die Katze, die Katz' ist gerettet!

»Die Katz'« — to je namreč človeška pravičnost. Negodnikom čast in pernico, krščanskim ljudem hudó očitanje in cesto. Krščanski človek sem jaz. Toda mačka je rešena.

Tisti človek je bil nekoč moj sošolec. V lepih časih, ko smo se navduševali za domovino in narod. On se ni navduševal, zdaj se navdušuje; in pravi, da sem brezdomovinec in tako. To je tudi pravičnost in je postava, da se navdušujejo nekateri prej, drugi pozneje. Tisti, ki se navdušujejo

prezgodaj, se sčasoma naveličajo in se jim slabo godi; ampak tisti, ki se navdušujejo pozneje in ob pravem času — o, tistim, gospod, kaj bi govoril! Poglej ta podbradek in sodi! — Moj sošolec je bil, pisal sem mu šolske naloge. Zdi se mi, da je bil blagega srca, zakaj pri ljudeh take sorte ne vé človek nikoli, če so zlobni ali plemeniti. Na prostranem in dobro pognojenem polju blagodejne neumnosti raste toliko žlahtnih zelišč, da jih je težko soditi in izbirati; posebno če človek ni botanik. Meni ni storil ničesar hudega; in tudi drugi, mislim, da niso pustili do sebe. Zdaj je rodoljub, Bog mu daj dobro! Beseda je že nekoliko obrabljena, pojem še ne. Pojem je rekel: pustite no že vendar pri miru to dolgočasno besedo! — zato ker bi se rad brez očitania redil na stroške estetičnega čuta. Rodoljub je bil; zaslužen tudi. In ker ni bil za drugo rabo, so ga izvolili za občinskega svetnika; kaj tam dela, ne vem; on tudi ne.

In sva se pogovarjala o tega življenja dobrotah in bridkosti.

»Kedaj se boš pa ženil?« je vprašal. »Pravijo, da se ženiš!«

Pravijo, da se ženim. In jaz odgovarjam: takole, čez par mesecev.

»Takole, čez par mesecev, mislim. Pri nas popotnikih je stvar sitna; strah ga je doma in rad bi ga imel!«

Sočutno me je pogledal, pa nekoliko zaničljivo.

»Zmirom sem mislil, kako dobro bi bilo zate, če bi se ženil! Umiril bi se nekako!«

Vsi želé, da bi se nekako umiril.

»Človek dobi ne samo drugačne misli, temveč tudi drugačno hojo. Že po hoji se ti pozna, da nisi oženjen. Jaz sem se lani ženil, pa sem čisto prerojen; tudi bolj pameten, verjemi! Moja žena je blago dekle in rada me ima. Ti ne boš dobil take, preveč si popotnik in romar!«

Ali je bila sopárica, ali je bilo pivo — zameglilo se mi je pred očmi, tiha bridkost je legla na moje srce. Kod hodim? Kjé stojim? Kdo sem, da se smilim Petrinu?

»Ne boš dobil take! Zdajle pride moja žena sem, v Škofjo Loko se peljeva. Tam prihaja, glej; takoj ti jo pokažem!«

In je prišla in sem vztrepetal in mraz mi je bilo. Kaj si to ti, Matilda?

Belo je bila oblečena, širok bel slamnik je imela; njen obraz je bil lep in lepši kakor nekoč; tako nedolžne so bile še njene oči, tako smehljajoče njene ustnice. Prišla je, nasmejala se je veselo; in v tistem hipu je ugasnil njen smeh, kakor senca je šinil mraz preko lic, oči so se široko odprle.

Mož jo je pogledal in se je prestrašil.

»Kaj ti je slabo, Matilda?«

Žareče so zardela njena lica in ustnice so se smehljale lepše kakor poprej.

Tudi v moje srce se je vrnil humor in bilo mi je, da bi se zasmejal naglas.

»Prijatelj! sem ti pripeljal, glej! Le daj mu roko, čeprav je puntar in na slabem glasu!«

Dala mi je roko, tisto mehko belo roko, ki sem jo tako rad imel. In ko smo lepo in prijetno sedeli vsi trije, je pripovedoval o meni na tak način, da me je bilo sram.

»Moj prijatelj je bil nekoč, pred zelo davnim časom. Zdaj se nisva srečala že dolga leta; on me ni spoznal, jaz pa sem ga takoj, ker se ni nič spremenil in je ostal takšen lump, kakor je bil. Kaj se mu ne bere na čelu, da je lump?«

Ona se je nasmehnila, nekoliko škodoželjnosti je bilo v pogledu in smehljaju. Pa se je obrnil k meni z zmagoslavnim sočutjem.

»Saj nič ne zameriš! Jaz sem bil zmirom precej poreden in duhovit.«

»O!«

»Glej, Matilda: takrat, ko smo sedeli skupaj na klopi in nas je profesor zmerjal z barabami, je bil ta človek izmed nas vseh najbolj prebrisan, pa vendar smo vedeli, da ne bo nikoli nič iz njega. Zakaj? Zato, ker je bil prebrisan. Pa tudi zato, ker se je zmirom preveč smejal. Ni smatral življenja za resno stvar in je norce bril iz njega, pa ga še življenje ni smatralo za resnega in tako je ostal na cesti. Ni dobro, prijatelj, če se človek preveč smeje; odvadi se tega, drugače se nikoli ne boš ženil! ... Jaz nisem bil prebrisan in se nisem veliko smejal — poglej me zdaj in tudi mojo ženo poglej! Zakaj življenje je skrbna mati: maslenega kruha pridnemu Janezku, hudobnemu Mihcu pa šibo!«

Tako je govoril in je govoril še nadalje:

»Čudno se ti zdi, ampak pravično je, da ste vi romarji, ki ste si sami prižgali nezasuženo glorio preroštva in mučeništva, resnemu človeštvu samo v pouk in zabavo. Kadar bom jaz sina imel in če bom zapazil, da svojim sosedom piše šolske naloge, takoj bom obupal nad njim. Zakaj zamenje bi bilo, da postane romar nekoč. Tudi smejati se ne sme in tudi učiti se ne sme drugega nič, nego tisto, kar je napisano in ukazano. Kdo me je naučil teh koristnih nauk? Ti si me naučil!«

In ko je govoril, sem se polagoma privadil njegovemu spodobnemu glasu in nisem več razumel njegovih besed in moje misli so romale v daljavo.

Kod sva hodila?

Jutro je vstajalo rosno in zaspano, ko sva se napotila na ljubljansko polje, jaz in ti, Matilda! Še je ležala tenka megla nad poljem, kamniške planine pa so gorele. Tako čista je bila najina ljubezen — saj to ni bila ljubezen! Tako čisto je bilo najino hrepenenje, kakor tisti zlati, iz nebes poslani ogenj kamniških planin; in kakor tisti blagodišeči dih, vstajajoč iz jutranjezaspanih ust matere zemlje; čisto najino hrepenenje, kakor najina mladost; ne blodeče v strahu — kipeče v ravnem žarku proti nebu ... Kaj nisi bila takrat ti, kar s e m jaz? Takrat je vedelo najino hrepenenje, da je izpolnitev v poti, ne v cilju. Da je cilj ponižan, o, uničen, kadar je dosežen. Da je romar vesel in vriskajoč, dokler roma, in da je šele truden in upognjen, ko je bil malodušen in je počival ...

Pa sem se ozrl — kjé si ostala, Matilda? Mudilo se mi je dalje in ko sem se ozrl vdruči, sem

te videl od daleč, komaj še, da se je svetila tvoja bluza in tvoj beli klobuk; in ko sem se ozrl vtretjič, te ni bilo. Ni te bilo; ostala je še bela bluza in svetli klobuk je ostal; in tudi vroči pogled in tudi mehki smehlaj; tebe ni bilo — hrepenenja ni bilo več...

Ali se spominjaš, Matilda, kod sva hodila? Začudila si se, ko si ugledala nenadoma, mirna, zdavnaj počivajoča, zaprašena romarja na cesti; tvoje oči so ga spoznale, ni ga spoznalo tvoje srce: videla si romarja, ne videla njegovega hrepenenja.

»Ali si zaspal?« je vprašal rodoljub.

Moj obraz je namreč zaspal, kadar sem sentimentalen.

Jaz pa sem si to-le mislil: Kaj je potreba, da poleg drugih bremen, ki so njegov pravični delež, zadene romar na svoje rame še Petrinovo mrdrost? Zdi se mi, da to pravzaprav in takorekoč ni pravica! In to-le: poduhal sem blagodišeče jabolko, pa je prišel rodoljub, olupil je jabolko in ga je povžil in je vrgel blagodišeče lupine na cesto! Tudi to, se mi zdi, pravzaprav in takorekoč ni pravica! Kaj je rodoljubu do blagovonjivosti? Šel je in je vrgel na cesto tiste rdečerumene lupine, blagodišeče, srcu prijetne in očem!...

»Kaj si zaspal?« je vprašal.

In sem se vzdramil in sem si nazadnje še to-le mislil: Kaj je potreba romarju sentimentalnosti? Kaj mu je potreba delati zaspan obraz, če je sočutje tam, kjer je bilo nekoč sohrepenenje? In kaj je znamenje poguma in moči, če popotnik z babji solzami škropi vsak kamen, ob katerega se spotakne? ... Če je šlo vse drugo: domovina, mladost, preteklost in vsa ta lepa ropotija, naj gre nazadnje še ta klaverni sentimentalni repèk, naj gre!

In če se ozira olupljeno jabolko, da bi se bahalo s tvojimi zadnjimi solzami, popotnik, predno je povžije rodoljub — ne ozri se nič! Naj pojde, kamor drži pot vsega posvetnega, naj pojde brez slovesa! ...

»Vroče je bilo, solnce je pripekalo« — in tako dalje. Mi pa smo vstali. Šel je on, postaven, moder, šla je ona, bela, šumeča. Pa se je ozrla med durmi, nagnila je glavo, iztegnila je roko.

»Kedaj prideš?«

»O Matilda, mačka je rešena!«

»Kaj?«

»Naj gre še ta klaverni repèk!«

Tako smo šli; na desno onadva, na levo jaz. Čez štirinajst dni pa se odpeljem, vzemi vrag vse skupaj!

SERENADA OB JEZERU.

Sveti
noč nad vodámi.
Preljuba, pesem peti
nje hočem ti srebrno, da te vzdrami.
Daj oči odpreti:
noč nad vodámi
sveti.

Vije
veter zavese.
V valovih mesec sije,
obale lilijske ti s sten blesté se,
v skale voda bije,
veter zavese
vije.

Ljubi
pesem te moja.
Trepeče pod poljubi
valov in vetrov plaha duša tvoja.
Noč te meni snubi,
pesem te moja
ljubi.

Utrinja
luč se nad tabo.
Temà se nadme zgrinja,
z valovi pljuska od bregov v pozabo
noč ljubezni sinja ...
Luč se nad tabo
utrinja.

Alojzij Remec.

PRASPOMINI.

1. BENETKE.

V Benetkah sem v karnevalskih nočeh
patricijem, dožem baklje nosil,
kot pes pred portali sem čul na tleh,
po nožu tipal, si smrti prosil.

V moj mračni sen so sijali balkoni,
jaz škripal z zobmi sem, poslušal njih smeh ...
Še danes pozna se moj suženjski greh
na Rivi degli Schiavoni.

2. NA GALEJI.

Tri dni, tri noči po taktu piščali
med galeotti h klopi vkovan
veslal sem nasproti domači obali
v nevihto, v noč, v svoj zadnji dan.

Verige s sidri so v dno zrožljale —
klic z vrha — in vesla so vrgla se v zrak,
preletel je blisk poznane mi skale,
spomin bolečin posvetil v moj mrak:

Iz noči so planile v me vse daljave
kot okameneli divji smeh,
kot žvižganje kač z Meduzine glave
na vratu labudjem galeje v valeh. — — —

Tisto noč sem z zobmi ob okovih škrtal
in z Bogom in s sabo bil zadnji boj,
sem z nohti dolbel in s prsti vrtal
neusmiljeno hrastovo dno pod seboj.